
СТАТИИ

УПЪЛНОМОЩАВАНЕ НА АДВОКАТ ПО ЕЛЕКТРОНЕН ПЪТ

Гергана Върбанова, Георги Димитров***

В Древния Рим ролята на адвоката е била да предостави необходимата правна помощ във връзка с гражданскоправни и наказателни казуси. Първоначално терминът *advocatus* не се е ползвал в смисъла, който сега влагаме в понятието – лице с юридическо образование, предоставящо правна помощ по граждански или наказателни дела, а е бил близък до пострадалия, като му е оказвал по-скоро морална подкрепа в производството пред магистрата. Адвокатът не е имал юридическо образование. Впоследствие по времето на Сісего¹ концепцията за юридическата професия се развива, като с най-висок ранг се ползват така наречените *iurisperiti* – мъже с висок социален статус и с юридическо образование, тълкуващи издадените закони. Те не оказвали пряка правна помощ, нито участвали в съдопроизводствени действия, а извършвали най-висша държавна дейност по подготовка на законодателни актове. Имало и юристи от по-нисък ранг – *advocates*. Те притежавали юридическо образование, но имали единствено правото да оказват правна помощ и съдействие под формата на консултации или на участие в гражданския или наказателния процес, без да могат да извършват дейностите, присъщи на *iurisperiti*. В края на периода на Републиката постепен-

* Адвокат от Варна.

** Професор д-р, адвокат от София.

¹ Вж. **Jonaitis, M., I. Žalėnienė.** The Concept of Bar and Fundamental Principles of an Advocate's Activity in Roman Law. – *JurIsprudence*, 2009, No. 3 (117), 299–312; https://www.mruni.eu/upload/iblock/6db/jonaitis_zaleniene.pdf.

но фигурата на *iurisperiti* се е препокрила с фигурата на *advocates*² – вероятно по чисто икономически причини и поради обстоятелството, че адвокатите са били по-добре платени и са обслужвали пряко нуждите на гражданите, социалният им статус е бил издигнат до този на самите *iurisperiti*.

Векове по-късно в Османската империя няма учебни заведения, в които да се придобиват знания в различните области на правото. Упражняването на адвокатската професия в Османската империя е ставало под формата на посредничество и застъпничество пред търговските съдилища и пред някои административни органи.³

В следосвобожденска България за първи път статутът на адвоката, отношенията между него и клиентите му, както и начинът на упълномощаване се уреждат със Закона за адвокатите (обн., ДВ, бр. 140 от 24.12.1888 г.). В чл. 15 изрично е посочено, че „количеството на възнаграждението на адвокатите за ходатайствуването по делата, зависи от тяхното съглашение с доверителите им. Това съглашение трябва да е писмено“. Видно от тази разпоредба, отношенията адвокат – клиент се уреждат с писмен договор, тъй като за да претендира дължимото му адвокатско възнаграждение, адвокатът трябва да има сключен писмен договор за правна помощ с оглед на уреждането на финансовите взаимоотношения между страните. Самото упълномощаване обаче се е възприемало от правната доктрина като подвид на мандата, поради което се е считало за двустранна, а не както в по-новата правна теория – за едностранна сделка. Разпоредбата на действащия чл. 484⁴ от Закона за задълженията и договорите (1892) предвижда, че упълномощаването трябва да бъде прието, като приемането може да е както изрично, така и с конклюдентни действия. Законът за адвокатите въвежда специална

² Вж. **Chroust, A.-H.** Legal Profession in Ancient Republican Rome. – Notre Dame L. Rev., 1954, Vol. 30, p. 97. Available at: <http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol30/iss1/5>.

³ В памет на Илия Цанов по случай 140 години от проведените в Русе съдебни процеси срещу оцелелите и заловени Ботеви четници, <http://www.vas.bg/bg/a/v-pamet-na-iliya-tsanov>.

⁴ Вж. **Таков, К.** Договорът. Доброволно представителство. С.: Сиби, 2008, с. 123.

норма относно упълномощаването на адвокат – то може да бъде заявено устно пред съда или да бъде под формата на „писана довереност“. Писмената форма се счита за спасена, когато волята на представявания е инкорпорирана в съдебния протокол. Още в Закона за адвокатите (1888) се провежда разграничение между самия договор за правна помощ и упълномощаването на адвоката. Договорът за правна помощ по своя характер е бил неформален, което личи и от възможността адвокатът да бъде упълномощен в съдебно заседание – упълномощаването да бъде изявено пред съда устно и по воля на клиента. С оглед обаче на доказването на размера на уговореното и дължимото адвокатско възнаграждение законодателят е поставил изискване между клиента и адвоката да има сключено „писмено съглашение“. Липсата на писмен договор за правна помощ не би поставила пред адвоката особен проблем при упражняване на дадените му пълномощия, но би затруднила доказването на вътрешните отношения адвокат – клиент – доколкото външният израз на тези отношения е упълномощаването, но то не съдържа в себе си вътрешните уговорки на страните, включително уговореното между тях възнаграждение.

Със Закона за адвокатите, утвърден с Указ № 49 от 1.07.1925 г., обн., ДВ, бр. 78/08.07.1925 г., законовата уредба относно правата на адвокатите е доразвита и на адвоката изрично е призната възможността да прави справки по възлагане от клиент във „всички съдебни и административни места и лица в Царството, без да представлява пълномощно“. Запазва се идеята, че адвокатското възнаграждение трябва да бъде уговорено „доброволно“ и в писмено „съглашение“ с клиента, като адвокатът осъществява процесуалното представителство „по граждански дела по пълномощие на доверителите си, а по углавни дела защитава подсъдимите по тяхно доверие“. На практика законодателят доразвива идеята, че договорът за правна помощ урежда вътрешните отношения между страните, а техен външен израз е упълномощаването. Самата уредба на упълномощаването е утежнена от разпоредбите на Закона за гражданското съдопроизводство (ЗГС), който изисква упълномощаването да бъде писмено или устно. Нормата на чл. 238 ЗГС (отм.) въвежда особено изискване за валидност на писменото упълномощаване на адвоката

та – то да бъде *нотариално заверено*. Устното упълномощаване на адвоката се е извършвало по два начина – в деня на съдебното заседание в нарочен лист, който се заверява от секретаря на съда и се прилага към делото, както и в самото съдебно заседание – чрез вписване на волята на представлявания в съдебния протокол. Предвид особените правила на ЗГС (отм.) чл. 21 от Закона за адвокатите (1925) предвижда свободен достъп на адвоката до делата на своите клиенти, без за това да е необходимо да представя адвокатско пълномощно.

С промяна на общественно-икономическите отношения след 1944 г. се променя и визията за работата на адвоката и начина на неговото упълномощаване. Издават се няколко указа, регламентиращи работата на адвоката, последният от които е Указ № 1842/03.12.1976 г. на Държавния съвет на Народна република България. Упълномощаването се извършва, като пълномощното за учредяване на представителна власт се подписва от адвоката и от упълномощителя и се заверява от секретаря на адвокатския колектив. Допуска се пълномощното да не съдържа такава заверка, ако подписът на упълномощителя е заверен нотариално. Разпоредбите на ГПК (1952) не предвиждат възможност адвокатът да бъде упълномощен в съдебно заседание посредством устно изявление на страната или нейния законен представител, но Указ № 1842/1976 г. дава възможност на адвоката да извършва справки по дела, без за това да е необходимо да представя изрично пълномощно.

След демократичните промени от края на XX век се променя и уредбата, регламентираща статута на адвоката, и начинът, по който той може да осъществява дейност по процесуално представителство. Както отмененият Закон за адвокатурата (2001), така и действащият Закон за адвокатурата (2004) дават възможност на адвоката да упражнява самостоятелно адвокатска дейност, без упълномощаването му да е свързано с допълнителни изисквания – нотариална заверка или заверка на пълномощното от секретар на колегията (достатъчна е писмената форма). След приемането на Гражданския процесуален кодекс (ГПК, 2008) упълномощаването може да бъде извършено и чрез волеизявление на страната в открито съдебно заседание, като волеизявлението се вписва в съдебния протокол.

В доктрината е прието, че процесуално представителство е налице тогава, когато процесуалните действия се извършват не от страната, а от трето лице – процесуален представител, което действа от нейно име и за нейна сметка. С цел защита на правата на субектите на гражданския и търговския оборот ГПК въвежда сериозни ограничения относно лицата, които могат да бъдат процесуални представители, предвид особеностите на производството и необходимостта от предоставяне на квалифицирана правна помощ от адвокат. Процесуалните норми предоставят на адвокатите възможност да участват в процеса, като осъществяват процесуални действия от името и за сметка на страните в него. Спецификата на гражданския процес и особеностите на процесуалните норми, въведената ранна преклузия и необходимостта от специални знания и опит в тълкуване на материалните норми изискват участието на адвокат в процеса. Обичайно участието на адвоката е съпроводено от договор за правна помощ, чийто външен изразител е формалният акт на упълномощаване на адвоката с надлежно писмено пълномощно за участие в конкретно дело.

Нормата на чл. 33 ГПК установява общото правило, че за да е налице валидно упълномощаване, същото трябва да е в писмена форма, като се допуска само едно отклонение от това правило – упълномощаването може да се заяви от страната устно пред съда и да се отрази в съдебния протокол. В доктрината и практиката няма спор, че адвокатското пълномощно трябва да е в писмена форма и да очертава кръга на процесуалните действия, които адвокатът може да извърши от името и за сметка на страната, която представлява в процеса. Съдът следи служебно за наличието на валидно учредена представителна власт, а това от своя страна го поставя пред редица предизвикателства, свързани с постиженията на съвременния научно-технически прогрес и улесняване на комуникацията, обмена на документи чрез изпращането им по електронен път и все по-често използваните в адвокатската професия иновации в областта на информационните и комуникационните технологии.

За да бъде релевантно едно електронно изявление и същото да има характера на едностранна упълномощителна сделка, то трябва да съдържа в себе си волята на упълномощителя за овластяване на

упълномощеното лице, обема на представителната му власт, както и достатъчно данни, които да идентифицират упълномощителя и овластения от него адвокат.

Съгласно чл. 25 от действащия Закон за адвокатурата (ЗА) адвокатът представлява своя клиент въз основа на писмено пълномощно – изискване, което е залегнало и в нормата на чл. 33 ГПК. За да е налице валидно учредена представителна власт за извършване на процесуални действия и процесуално представителство на страна в процеса, адвокатът се легитимира пред съда с писмено пълномощно. Основните предизвикателства, които възникват във връзка с упълномощаването на адвокат по електронен път, са свързани с идентификацията на лицата, както и с тяхната последваща автентикация от съда или от трети страни, пред които адвокатът се легитимира с дадените му по електронен път пълномощия.

Законът за електронния документ и електронните удостоверителни услуги (ЗЕДЕУУ) въвежда една фикция относно формата на електронния документ – писмената форма се смята за спазена, ако е съставен електронен документ. Електронният документ е електронно изявление, записано върху електронен или друг носител, с възможност да бъде възпроизведено. Под „електронно изявление“ следва да се разбира обаче само релевантно за правото изявление, а не всякакво изявление в електронна среда. Не всяко електронно изявление е правно релевантно, а само това, с което позитивното право свързва настъпването на правни последици – възникването, изменението или прекратяването на права и задължения. Такива биха могли да бъдат например изявления по повод сключването на търговска сделка, а в разглеждания от нас случай – по повод упълномощаването на адвокат по електронен път. Писмената форма ще бъде винаги спазена, щом от електронния документ е видно, че той съдържа волята на упълномощителя за овластяване на адвокат за извършване на определени процесуални, други правни или фактически действия. Предизвикателство пред съда, а и пред страните в процеса ще породи въпросът доколко е спазено изискването това пълномощно да бъде в писмена форма и надлежно подписано, как ще се представя то пред съда, за да се прецени валидността на овластяването.

Упълномощаването представлява едностранна сделка и поначало упълномощеното лице не може да бъде задължено да извърши онези правни или фактически действия, които са му възложени от упълномощителя. За да породи упълномощаването действие за упълномощения адвокат, той трябва да се ползва от дадените му пълномощия. Именно тук проличава връзката, която съществува между договора за правна помощ и упълномощаването, което е външният израз на вътрешните отношения⁵ клиент – адвокат по договора за правна помощ. Липсата на договор за правна помощ обаче не влече след себе си недействителност на упълномощаването – учредената представителна власт е валидна, но от волята на адвоката зависи дали ще я упражни, доколкото самата упълномощителна сделка не отразява вътрешните отношения между страните по нея. Упражняването на така дадената представителна власт може да бъде извършено и чрез конклюдентни действия – депозиране на книга в съда, представяне на пълномощно за процесуално представителство на страната и т.н. Първото предизвикателство пред съда при представяне на адвокатско пълномощно, което е оформено от страните адвокат – клиент в електронна форма, е да установи дали в действителност е налице упълномощаване на адвоката от страната в процеса.

Доколкото става ясно, че писмената форма се счита за спазена, ако е съставен електронен документ, респ. адвокатско пълномощно, се поставя въпросът как да се установи авторството на овластителното изявление. Регламент (ЕС) № 910/2014 и ЗЕДЕУУ дават отговор на този въпрос – с електронен подпис. Тези действащи нормативни актове регулират три вида електронни подписи – обикновен, усъвършенстван и квалифициран. С какъв вид електронен подпис може да се подпише адвокатското пълномощно? Краткият отговор би следвало да е – с всеки.

С Регламент (ЕС) № 910/2014 се въвежда важното правило, че електронният подпис не може да бъде оспорен на основание, че той е в електронна форма или че не отговоря на изискванията за квалифициран електронен подпис, но всяко законодателство на държава

⁵ Вж. Таков, К. Цит. съч., с. 126.

членка преценява правната стойност на същия съобразно нормите на националното си право.

Член 13, ал. 3 ЗЕДЕУУ предвижда, че „правната сила на електронния подпис и на усъвършенствания електронен подпис е равностойна на тази на саморъчния подпис, когато това е уговорено между страните“. Електронният подпис като такъв представлява данни в електронна форма, които са добавени към други данни в електронна форма или са логически свързани с тях и които титулярят на електронния подпис използва, за да се подписва, така че същият да може да бъде идентифициран и припознат от адресата като автор на електронното изявление, т.е. достатъчно е клиентът и адвокатът да се уговорят изрично или мълчаливо да приемат, че начинът на идентифициране (информацията), която използва всяка една от страните, има силата на саморъчен подпис.

Така например, ако упълномощителят упълномощи адвоката с електронно съобщение, изпратено по мейл или по SMS да извършва конкретни процесуални действия по конкретно дело, може да се приеме, че е налице обикновен електронен подпис, ако адвокатът реши да се възползва от пълномощното и го представи в съда (конклюдентно действие, от което се съди за съгласието на адвоката да идентифицира по този начин клиента). Друг белег за съгласие може да се извлече от поведението на адвоката – адресат на електронното овластяване: ако в отговор на изпратеното електронно съобщение заяви, че приема съдържашото се в него упълномощаване, той може валидно да извършва процесуалните действия, за които е упълномощен. Безспорно идентифициращата информация, въз основа на която адвокатът ще идентифицира клиента, е различна за различните видове средства за размяна на изявления, но във всички случаи ще се счита за обикновен електронен подпис, равностоеен на саморъчния. В изследваните случаи на електронно овластяване писмената форма за валидност на пълномощното за извършване на процесуални действия следва да се счита за спазена.

След като от материалноправна гледна точка овластяването на адвоката с електронно изявление е валидно, се поставя въпросът как електронното пълномощно се представя на съда. В случая считаме, че е приложим чл. 184, ал. 2 ГПК. Съгласно тази разпоредба елек-

тронните документи би следвало да се представят пред съда на електронен носител – ал. 2 изрично урежда, че ако съдът не разполага с технически средства и специалисти, даващи възможност възпроизвеждането на електронния документ и надлежната проверка на електронния подпис да бъдат извършени в съдебната зала в присъствието на явилите се страни, електронни копия на документа се предоставят и на всяка от страните по делото.

За страните съществува и възможност съгласно чл. 184, ал. 1 ГПК да представят електронното пълномощно възпроизведено на хартиен носител, заверен от страната, която го представя. В този случай възпроизведеното (отпечатаното) изявление ще има характера на препис. Така представеният препис от електронния документ, възпроизвеждащ упълномощаването, е достатъчен за извършване на процесуални действия от адвоката. Съдът може да го провери, като изиска адвокатът да представи на електронен носител самия електронен документ, съдържащ упълномощаването. Ако няма обаче спор между представлявания и процесуалния представител относно упълномощителната сделка и обема на представителната власт, другата страна в процеса не може на основание чл. 184 ГПК да повдига пред съда спор и да изисква представяне на електронен носител на електронния документ, съдържащ в себе си упълномощаването, и да повдига въпроса валидно ли е учредена представителната власт на адвоката, ползващ се от електронното упълномощаване. Едно такова превратно прилагане на нормата на чл. 184 ГПК би противоречило както на принципа за добросъвестно упражняване на права в процеса, така и на вложения от законодателя смисъл при уреждане на института на упълномощаването⁶, а и на материалноправните норми, уреждащи електронните документи и съдържащите се в тях изявления. Допустимо е на основание чл. 101 ГПК при съмнение съдът да даде указания на страната да потвърди така представеното електронно упълномощаване, което също може да бъде извършено по електронен път, стига съответният съд да е обявил електронен адрес за приемане на електронна кореспонденция.

⁶ Вж. Определение № 197/07.02.2014 г. по гр. д. № 5710/2013 г. на ВКС, IV г. о., докладчик съдия Албена Бонева.

Усъвършенстваният електронен подпис е електронен подпис, за който са установени няколко допълнителни обективни изисквания: неговият автор да може да бъде идентифициран, той да има контрол върху средството за подписване, това средство да е свързано по уникален начин с автора и да се защитава съдържанието на изявлението от последващи промени. Усъвършенстван електронен подпис се използва най-често в приложенията за мобилно банкиране, при плащания с кредитни и дебитни карти и т.н. Правните последици от използването му са същите като на обикновения електронен подпис и следователно всички изложени по-горе аргументи за подписване с обикновен електронен подпис са валидни и за усъвършенствания.

Най-малко проблеми поставя въпросът, свързан с надлежното учредяване на представителна власт на адвоката посредством квалифициран електронен подпис. В чл. 25 от *Регламент (ЕС) № 910/2014 изрично е предвидено, че квалифицираният електронен подпис (КЕП) има силата и е равностоен на саморъчния такъв. Регламентът като законодателен акт на наднационалното ни право има директно приложение и в този смисъл винаги когато става въпрос за подписан посредством КЕП електронен документ, електронният подпис следва да бъде приравнен на саморъчния.*⁷ Има само едно отклонение от това правило (чл. 2 ЗЕДЕУУ) – когато за сключването на сделка законът изрично изисква квалифицирана писмена форма, т.е. форма за действителност или доказване на изявлението, при която законът предвижда допълнителни изисквания към писмената форма – нотариална заверка на подписа, нотариален акт, саморъчно изписване на изявлението, участие на свидетели или длъжностни лица при извършване на изявлението и др. За пълнота на изследването и с оглед на нормата на чл. 1, ал. 2 ЗЕДЕУУ следва да се отбележи, че за извършване на сделки с недвижими имоти е необходимо упълномощаването да бъде направено писмено, с нотариално удостоверяване на подписа и съдържанието. В този случай за валидност на упълномощаването

⁷ Вж. **Димитров, Г.** Право на информационните и комуникационните технологии. Част първа: Гражданскоправни аспекти. С.: Фондация „Право и интернет“, 2014, с. 89.

няма да е достатъчно подписване на същото с КЕП, защото чл. 37 ЗЗД⁸ поставя изискване това упълномощаване да бъде в писмена форма с нотариална заверка на подписите и тя може да се замести от електронната форма.

Извън тези случаи считаме, че въпросът дали е налице валидно упълномощаване на адвокат, когато пълномощното, с което му се предоставят определен кръг процесуални права по електронен път, е подписано с КЕП, е безспорен и е налице валидно упълномощаване. В тази хипотеза не е необходимо съдът да прибегва до възможностите на чл. 101 ГПК, доколкото издадените квалифицирани удостоверения за електронен подпис имат официална удостоверителна сила (арг. от чл. 19, ал. 2 ЗЕДЕУУ) и по категоричен начин може да се идентифицира, че лицето, което е подписало съответния електронен документ, е автор на изявлението.

С поетапното въвеждане на електронното управление в администрацията се поставя и въпросът за по-лесен достъп на гражданите до административни услуги и използване на достиженията на информационното общество по начин, който да улесни комуникацията между гражданите и администрацията. Законът за електронната идентификация (ЗЕИ) въвежда за първи път понятието „електронна идентичност на физическите лица“. **Електронната идентичност**⁹ като такава представлява минимална съвкупност от характеристики на физическото лице, представени в електронна форма, въз основа на които характеристики може да се направи еднозначно разграничение на едно лице от друго, но в електронна среда. Уредбата прецизира начина, по който се идентифицират българските граждани и чужденци във виртуалната среда и идентифицирането им от администрацията, предоставяща съответните електронни административни услуги. Идеята е посредством своята електронна идентичност физическите лица да получат бърза услуга от съответния административен орган както лично, така и чрез използването на услугата електронно овластяване чрез употребата на сигурни методи за

⁸ Вж. ТР № 5/24.06.2016 г. по тълк. д. № 5/2014 г. на ОСГК на ВКС.

⁹ Вж. Пилотния проект за българска електронна идентичност – <http://eid.egov.bg/>.

обмен на данни в електронна среда. Законът урежда една облекчена нова електронна форма при упражняване на административните права на гражданите, включително чрез **електронно упълномощаване и създаване на нарочен регистър на овластяванията**. Регистърът на овластяванията се поддържа от министъра на вътрешните работи и има за цел да гарантира същата степен на сигурност като тази на нотариалното удостоверяване на подписа и съдържанието на обикновеното нотариално заверено пълномощно. В този смисъл, за да е налице валидно овластяване по смисъла на чл. 29 ЗЕИ, е необходимо лицето да се идентифицира в електронна среда и да подпише с КЕП съответното овластително изявление. Това овластяване се отбелязва и в регистъра на овластяванията. Самото овластяване съдържа в себе си данни за обстоятелствата на кое лице упълномощителят предоставя представителна власт, за обема на представителната власт и срока на овластяването.

С проведеното обществено обсъждане на измененията в Закона за адвокатурата се възприе идеята и за създаване на електронен регистър на овластяванията при упълномощаването на адвокат за извършване на процесуални действия или представителство пред административните органи. Идеята е Висшият адвокатски съвет да поддържа нарочен регистър, в който след електронно идентифициране на упълномощителя и чрез подписване с квалифициран електронен подпис през интернет страницата на Висшия адвокатски съвет или чрез специализирани приложения или интерфейси да се упълномощава съответният адвокат, като се посочват обемът на представителната власт и срокът, за който се извършва упълномощаването. Проектът предвижда и специална норма, която приравнява електронното овластяване на нотариалното, когато за извършване на определени правни действия законът е предвидил квалифицирана форма, т.е. писмена форма с нотариална заверка на подписите. Тази квалифицирана форма ще се счита за спазена, ако пълномощното е вписано в електронния регистър на пълномощните, воден от Висшия адвокатски съвет.

Динамиката на обществените отношения в електронна среда и развитието на технологиите неминуемо се отразяват и на отношенията клиент – адвокат. Квалифицираният електронен подпис е все

по-голяма необходимост в работата на адвоката, а ЗЕИ ще даде допълнителни възможности и по-лесен достъп до административни услуги посредством овластяването на адвокат чрез електронна идентификация на лицата и използването на КЕП. Предизвикателствата на електронното общуване неминуемо ще променят и начина, по който адвокатите упражняват дадените им пълномощия в електронна среда. Тепърва ще се развива нормативната уредба, която трябва да предхожда, а не да следва обществените отношения и достиженията на информационните технологии.